



השלכות חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) תשס"ג-2003 על נשים פלסטיניות חסרות מעמד - קריאה לביטול מידי של החוק

אנו, הארגונים, אנשי/נשות המקצוע והפעילים/ות החתומים מטה, קוראיות/ות בדרישה מיידית לביטול חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) תשס"ג-2003, (להלן: "הוראת השעה" ו/או "חוק האזרחות"), בשל היותו חוק גזעני ולא מידיתי אשר זורע הרס בחייהן של נשים פלסטיניות ללא מעמד קבע בישראל ומקבע מדיניות ממשלתית של התעמרות באוכלוסיה הפלסטינית. בנייר עמדה זה אנו רוצות להאיר את ההשלכות הקשות של החוק על נשים פלסטיניות מהגדה המערבית ועזה אשר מתגוררות בישראל, בין מנסיבות של נישואים או מנסיבות הומניטריות.

חוק האזרחות הוראת השעה, כביכול הוראת שעה זמנית, אך מחודשת באופן קבוע כבר 18 שנה, מונע מפלסטינים/ות תושביות הגדה המערבית ועזה קבלת מעמד קבע בישראל, גם במסגרת נישואים עם אזרח/תושב ישראלי. הוראת השעה, אשר מטרתה כביכול למנוע איומים ביטחוניים, בפועל משמשת רק ככלי לצמצום הגירה פלסטינית לתוך ישראל כדי לשמר רוב יהודי.

בפועל, פלסטינים/ות אשר מתחתנים/ות עם אזרחים ישראלים אמנם אינם זכאים/ות לקבל תושבות ואזרחות, אך מורשים/ות, אחרי בחינות קשות ולא מידיטיות, לקבל אישור שהייה צבאי הנקרא היתר מת"ק אשר אינו כולל זכויות סוציאליות. כחלק משלל הבדיקות המבוצעות טרם הנפקת היתר המת"ק, (להלן: "היתר המת"ק"), מבוצעות גם בדיקות ביטחוניות ואם קיימת מניעה ביטחונית כלשהיא, משרד הפנים אינו מאשר גם הנפקת היתר מת"ק. שכן, הטיעון הביטחוני לקיום החוק אינו רלוונטי ואף יוצר ענישה קולקטיבית בניגוד מובהק לאחד מכללי היסוד של המשפט הבינלאומי, האוסר על ענישה קולקטיבית באופן מוחלט.

חוק האזרחות מייצר השלכות קשות במיוחד על נשים פלסטיניות המתגוררות בישראל בכלל תחומי החיים ומשאיר אותן ללא כל מעמד חוקי. נשים אלה, הן האוכלוסיה הכי מוחלשת ושקופה במדינה, הן משוללות זכויות סוציאליות בסיסיות ותלויות כמעט לחלוטין בגברים בחייהן להישרדות כלכלית בסיסית וחשופות לגירוש, מעצר ולמערכות יחסים אלימות.

העדר זכויות סוציאליות

למשל המקרה של סיוואר (שם בדוי), אישה פלסטינית מחברון, גרושה ואם ל-3 ילדים. סיוואר לא זכאית לשירותי רווחה מלאים. המוסד לביטוח לאומי מסרב להעביר את קצבאות הילדים ומזונות הילדים עבור ילדיה האזרחים לחשבון הבנק שלה מאחר ואין לה מעמד, והן עוברות לחשבון גיסה. היום היא נאבקת כל חודש לקבל את הכסף מגיסה.

נשים כמו סיוואר לא זכאיות לקצבאות מביטוח לאומי כגון השלמת הכנסה ודמי אבטלה, סיוע משפטי, רישיון נהיגה, חלק משירותי הרווחה ומימוש אפטרופסות על ילדיהן. שלילת זכויות שכזו פוגעת ביכולתן לקיים חיים בכבוד, לדאוג לילדיהן, להשתלב בעולם התעסוקה ולצמצם את התלות בבן הזוג - דבר ההופך יציאה ממערכת יחסים אלימה לכמעט בלתי אפשרית. בנוסף, על אף שיש אפשרות לרכוש ביטוח רפואי, עלויות הביטוח גבוהות מכפי שידן של הנשים משגת ולמרות

שהיתר המת"ק כולל רישיון עבודה, רוב המעסיקים אינם יודעים שישנה אפשרות להעסיק אישה בעלת היתר שכזה ואלו שכן פעמים רבות לא מעוניינים לטרוח עם הבירוקרטיה הכרוכה בכך ולכן מסרבים להעסיקן. כך שהשלכות חוק האזרחות גוזרות על האישה חיי עוני ותלות בלתי פוסקת בן זוגה.

במקרים בהם בן הזוג הישראלי נפטר או שבני הזוג מתגרשים, האישה נאלצת לעזוב את ישראל גם אם קיימה בה את מרכז חייה במשך עשורים וגם אם היא אם לילדים ונכדים ישראלים. כך אלמנות שחיות שנים רבות בישראל נאלצות להעתיק את מקום מגוריהן, להיאבק בבית משפט על הזכות להמשיך לקיים את חייהן קרוב לילדיהן או לחילופין לחשוש לצאת מהבית תוך כדי האבל על בן הזוג שנפטר וההסתגלות לחיים חדשים לבדן.

השפעת העדר המעמד במערכות יחסים אלימות

במקרים לא מעטים, התלות של האישה בבן זוגה למעמד, לזכויות ולרווחה כלכלית, הופכת לפוטנציאל לניצול ולמערכת יחסים אלימה המאפשרת להשתמש בהעדר המעמד כאיום תמידי. חוק האזרחות יוצר חוסר איזון ביחסי הכוחות בין בני הזוג שמאפשר לבן זוג אלים לעשות ככל שעולה על רוחו כלפי האישה הנפגעת, כאשר הוא יודע שהאישה אינה יכולה להתלונן על האלימות המופלעת עליה ואינה יכולה לעזוב אותו כי תאבד את זכויותיה וכי מלכתחילה חיה בעוני לנוכח חוסר אפשרויות השתלבות בתעסוקה ושליטת זכויות הרווחה והבריאות. האיום בגירוש הוא כמו חרב מעל לראשה באופן תמידי ומנוצל לטובת שליטה בה וכפייה על פי רצונו של בן הזוג האלים. (על ניצול נשים מהגרות ע"י בני זוגן, ועל הבעייתיות הספציפית של נשים מהגרות בניסיונות הסדרת מעמדן כאשר מצויות תחת איום, ראו הדר דנציג-רוזנברג ונעמי לבנקרון "אלימות הגירתית" עיוני משפט לו 341 (2015)).

כך במקרה של אימאן (שם בדוי), אם לשני ילדים אזרחים, הנמצאת בישראל למעלה מעשור וחווה אלימות קשה מצד בעלה. בעלה מאיים באופן בלתי פוסק שבמידה ולא תתנהג כרצונו ידאג לגירושה. תחת שליטתו המלאה ומפאת החשש לאבד כל קשר עם ילדיה, היא נאלצת להמשיך לספוג את האלימות מידי לאור חוסר האפשרויות העומדות בפניה.

קשיים אלה מתגברים על אחת כמה וכמה במקרים בהם הנשים אינן מצליחות לצלוח את הבירוקרטיה של משרד הפנים לקבלת היתר מת"ק, שחלק ממאפייניו הן יחס עוין וחוסר הנגשה לשונית, אז הן שוהות בישראל שלא כדין, ללא כל מעמד חוקי, רישיון עבודה או זכויות רפואיות וסוציאליות, ונתונות באופן מוחלט לחסדי בעליהן.

נשים חסרות מעמד ומערכת יחסים פוליגמית

לא ניתן לדבר על השפעת חוק האזרחות על חייהן של הנשים הפלסטיניות בישראל מבלי לציין שחלק ניכר מהנשים הפלסטיניות חסרות המעמד בישראל נמצאות במערכת יחסים פוליגמית, תופעה נרחבת ומתרחבת במיוחד במגזר הבדואי הפלסטיני בדרום. בחלק מהמקרים מדובר בנישואי קטינות ואף בנישואין אשר דומים ואף עולים כדי סחר בנשים מגובה בהסכם. נשים רבות מניחות שזוהי גזירת גורל, ומאחר שהן מועברות כסחורה בין הגברים במשפחתן לבן הזוג אין להן כל יכולת להתנגד.

על אף שממשלת ישראל הצהירה בעבר על כוונתה להילחם בתופעת הפוליגמיה המצב היחידי שבו המדינה אוכפת את האיסור הפלילי על פוליגמיה / ביגמיה בישראל הוא כאשר אחד הצדדים הוא פלסטיני תושב הגדה המערבית או עזה מתוך שיקולים דמוגרפיים ביטחוניים ולא מתוך דאגה לרווחתן של נשים במערכת יחסים פוליגמית.

במקרים אלה, הנשים הפלסטיניות לא רק נופלות כקורבן של מערכת היחסים הפוליגמית ושל החברה הפטריארכלית עם השלכות התופעה הקשות לרבות, הנזקים הפסיכולוגיים הקשים שנגרמים לנשים והפגיעה הקשה בכבוד האישה ומעמדה, אלא הן גם נענשות על ידי המדינה תחת כיסוי מיגור תופעת הפוליגמיה ומותירה אותן שנים ללא מעמד. בהינתן העובדה שמדובר בנשים אשר בודדו ממשפחתן, הן חסרות גם את ההגנה השבטית – חברתית. מה שמגביר את התלות שלהן בבן הזוג וחושף אותן למערכות יחסים אלימה.

למשל, בחלק מהמקרים רשות האוכלוסין שוללת מהנשים הפלסטיניות הנשואות לגברים אזרחים את היתרי השהייה בהן החזיקו שנים רבות, לפעמים למעלה מעשור, מאחר שבן הזוג שלהן החליט לקחת אישה נוספת. מדיניות פסולה זו רואה

באישה שותפה לדבר עבירת הפוליגמיה ומסרבת את בקשת איחוד המשפחות באופן גורף. זאת ללא כל התחשבות בילדים המשותפים של בני הזוג ובפגיעה שתיגרם להם כתוצאה משלילת ההיתר וללא שניתנה הדעת לכך שהעבריינין הוא בן הזוג הישראלי ושלא נעשית אכיפה נגדו.

מעמד מטעמים הומניטריים

חוק האזרחות קובע כי ישנה אפשרות להגיש בקשות למעמד מטעמים הומניטריים שידונו בוועדה הכוללת נציגי שב"כ, צבא, משרד המשפטים ומשרד הפנים. יחד עם זאת נקבע כי רק פלסטינים/ות אשר יש להם קרוב משפחה מדרגה ראשונה השוהה כדן בישראל יכולים/ות לפנות לסעד זה. גם מגבלה זו היא דמוגרפית בייעודה בלבד מאחר וקיימים מקרים הומניטריים שאינם תואמים לקריטריונים לנוכח הטבע המורכב והנסיבות הספציפיות שלהם. חשוב לציין כי דרישה זו אינה קיימת בתהליך הגשת בקשה למעמד מנסיבות הומניטריות לוועדה לעניינים הומניטריים אשר מקבלת בקשות מאוכלוסיות שאינן פלסטיניות. כך למעשה, נשים המאוימות בגדה המערבית שאין להן קרובי משפחה בישראל לא יכולות להגיש בקשה למעמד בישראל ולמעשה האפשרות העומדת בפניהן היא להיכנס לקשר תלות עם בן זוג ישראלי על מנת לקבל היתר שהייה חוקי בישראל.

כך במקרה של רולא, אישה פלסטינית שנמצאת בחודש חמישי להריונה, אשר נמצאת בסכנה מפני משפחתה בשטחים ולאור העובדה שאין לה קרובי משפחה בישראל אין לה שום אפשרות לבקש מעמד ולכן נאלצת לחיות בישראל בעוני ללא שום תמיכה ללידה המתקרבת.

לסיכום, חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) תשס"ג-2003 הוא חוק אשר תכליתו היא גזענית ולכן פסולה מלכתחילה. אין לחוק זה מקביל בשום מדינה דמוקרטית. הוא מונע מפרטים מסוימים איחוד משפחות אך ורק על בסיס זהותם הלאומית בלבד. ההוראה מונעת מאזרחי ישראל הערבים הפלסטינים לקיים קשר עם קרוביהם ומשפחותיהם מהעם הפלסטיני, דבר שבפני עצמו מהווה הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי בהינתן העובדה שהמיעוט הפלסטיני במדינה הינו מיעוט יליד. ההוראה עומדת בניגוד לנהלים המסדירים הגירה ואיחוד משפחות עם אזרחי מדינות העולם השונות שאינם פלסטינים, אשר יכולים לקבל מעמד ואף אזרחות בישראל בהינתן הליך מדורג של מספר שנים.

החוק דוחק את הנשים לקצוות השוליים והופך אותן לבלתי נראות תוך כדי שהן נרמסות באופן יומיומי. השלכות החוק הרות אסון כלפי הנשים וגם כלפי ילדיהן ומונעת מהן כל אפשרות לחיות ברווחה פיזית, נפשית וכלכלית. אנו דורשות באופן מיידי לבטל את החוק ולאפשר לנשים לקבל מעמד קבע וזכויות שיאפשרו להן לחיות בכבוד ולהפסיק את ההתעמרות הגזענית כלפי האוכלוסייה הפלסטינית.

על החתום:

גבי איילה אולייר, רכזת פרויקט נשים ללא מעמד אזרחי בישראל, עמותת אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה
גבי חדרה אלצאנע, מנהלת עמותת סידרה
עו"ד סוהילה גטאס, רכזת מרכז הזכויות לנשים בדואיות, עמותת איתך معك משפטניות למען צדק חברתי

בשם החותמות/ים והארגונים

1. גילה ברקאי, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
 2. ד"ר שרי אהרוני
 3. עידית ברסלאור, לוחמים לשלום
 4. עו"ד עדי לוסטיגמן
 5. אורלי נתן, משמרת נשים בשחור - חיפה
 6. מרב השרוני, טריבונל – תביעות צדק לעבירות
101. דועה אלהואשלה, מ.א נווה מדהר
102. עירית צורים, עומדים ביחד
103. ערין עוידה עואד, תנועת נשים דמוקרטיות בישראל
104. מיכל רון
105. אורנה אשכנזי
106. בלהה גולן זונדרמן, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה

- מגדריות
7. אלה תור
8. תלמה בר דין, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
9. טל ברגלס, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
10. אלקרינאווי ראניה
11. מיכל שוורץ
12. עו"ד רעות שאער
13. יהב ארז
14. ד"ר טלי קריצמן אמיר, אוניברסיטת בוסטון, בית הספר למשפטים
15. הגר שחטר, משרד עו"ד לוסטיגמן ובלנק
16. ד"ר נילי גורין
17. הלל ברק
18. אסנת כהן ליפשיץ
19. מוריה שלומות
20. דביר ורשבסקי
21. מיכל צדיק, מחסום ווטש
22. איילת אילני, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
23. רות פרסר, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
24. עו"ד מרים זלקינד
25. יעל אגמון, מרקס אזורי
26. אסמהאן ג'באלי, עמותת זכותינו לחיות
27. אופיר כהן, רשת שכנות טובה
28. עו"ד תמי דינס
29. חגית בק, מחסום ווטש
30. חליל אלעמור, אלחקוק
31. ורד קיסר
32. עמית רוטברד, הוצאת בבל
33. מהדי טורי
34. שרון רוטברד, אקדמיה בצלאל לעיצוב ואמנות
35. נעצי בנצר
36. זהר אפרון, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
37. ציונה שניר, מחסום ווטש
38. מיטל סטרול
39. ערן רודולפסון
40. אלעמור באגס
41. עו"ד מיכל גורן
42. יואב בר
43. נסרין מורקוס, תנועת נשים דמוקרטיות בישראל
44. حركة النساء الديموقراطيات باسرائيل
44. הדס בן אליהו, מרכז ידע נשים ומגדר במכון ון ליך
107. רחל בן שטרית
108. עדנה זרצקי טולידאנו, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
109. גליה בלנקו, חיים משותפים
110. עמית בן חיים
111. כוכב שחר, לוחמים לשלום
112. דורית רובין
113. שיר ורטהיים
114. שולה קשת, אחותי למען נשים בישראל
115. נאוה זוננשיין, בית הספר לשלום
116. יובל יונג
117. גליה אביאני, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
118. נעמה מישר
119. לוי וינר
120. יהודית למפרט
121. שרה כרמלי
122. אנה נצר-שי, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
123. עלמה בק, תרבות של סולידריות
124. עדנה צימרמן
125. טל שגיא
126. Limore Peretz Woloshin, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
127. פתחיה סגיר, תנועת נשים דמוקרטיות
128. אביבה דקל
129. תלמה דים
130. עינת טורק, תרבות של סולידריות
131. תמר ירון
132. ליאור צור
133. נאדרה עסוס, כנוי
134. יהודה פורמן
135. נתנאל הנדרי
136. שרה כספע
137. תום קורן
138. הגר דרור מליניאק
139. רוני אילת
140. Shmuel Ofir
141. מירב בן זאב
142. Maria Ofir
143. מאיה רומן
144. טל מיכאלי, תרבות של סולידריות

45. הלל טל
46. גיסיקה נבו, הטריבונל לפגיעות מגדריות
47. פאתנה חנא, תנדי ונשים נגד אלימות
48. יוסף מקיטון
49. ליאור אלפנט
50. דפנה בנאי, מחסום ווטש
51. ד"ר זואי גוטצייט (PhD), רופאים לזכויות אדם
52. אריאלה סלונים
53. יעל כליף
54. מיה בירן
55. סהר ורדי
56. שיה בונשטיין
57. בן ציון אשל
58. דפנה אלכסנדרוביץ, אקלים אחד
59. יעל פדרמן
60. סיון שלצר
61. יעל רוני
62. אראלה שדמי, אשה לאשה ואחותי
63. אורטל אברהם
64. סימה ששון, לוחמות החופש
65. ליסה ג'יקובסון
66. Nina Sebba, מחסום ווטש
67. רחל חיות, מחסום ווטש
68. זכריה מתאמיד, משרד החינוך
69. רוני ולך
70. רימון אליגון דר
71. רות אדמונדס
72. עינת ליכטינגר, עומדים ביחד
73. אסתר תירוש
74. ענת שטראובר, מרחב טאו
75. קלאודיה מנוקיאן
76. ענת לוין
77. דפנה צירולניק יונג
78. ורדה חלד
79. מירה ברנע
80. אורי צפריר
81. יורם גורדון בר
82. דובי מורן
83. אבי-רם צורף
84. דלית שמחאי, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
85. An Bar
86. רותי עצמון
145. איה הכט, תרבות של סולידריות
146. אסמהאן חוש, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
147. תמנה פרץ
148. מאשה שמוליאן
149. Judith Yaniv
150. דנה מלמד, תרבות של סולידריות
151. רות דיבון, פרופיל חדש
152. ראואא מריסאת, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
153. נטע גולן
154. קים סלוינסקי
155. הדס חסידים, גבעת חביבה
156. אברהים גטאס
157. דניאל קנטור, תרבות של סולידריות
158. אמנדה עטאונה
159. סוזן בל, נשים עושות שלום
160. שימאא חוסרי, בלד
161. וטן מסאלחה, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
162. סלימאן רוחאנא
163. מיכל פריד
164. נעה גינזבורג, תרבות של סולידריות
165. אור בן דוד, פרופיל חדש
166. נוגה דוברת, שכנים של שלום
167. אורנה נאור
168. מיה גל עשת
169. מאי עבאדי, תרבות של סולידריות
170. גיל אלכסנדר
171. נאוה טולדנו, מחסום ווטש
172. יעל צורן, מחסום ווטש
173. נאוה פרץ רבינוביץ, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
174. מיכל פומרנץ
175. נורית מץ
176. שהירה פחר, ערוס אלבחר לאישה
177. מיא ננאדי, מ.א. אלקסום - המחלקה לשירותים חברתיים
178. סמדר רגב אגמון
179. נגה אלף כץ, כולן
180. מרב גרידינגר סלע
181. نسرين اصيلي نيسرين حورى, حركة النساء الديمقراطيات תנ"די
182. מונא עירוק, מהפך תע"ייר
183. סיגל קוק אביבי
184. חיה נת, פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי
185. עירית אילן
186. אמילי אוריאל, מסרבות

87. אפרת ליכטינגר
88. ד"ר חליל אלעוקבי
89. סמדר בקר
90. בלהה שמאי
91. אביגיל שור
92. דפנה בר יוסף
93. שלי נתיב
94. נורית בדש, לוחמים לשלום, מחסום ווטש
95. עמית פיצר, חקירה עכשיו
96. נטע לוי
97. תמנע אופיר, נשים עושות שלום
98. וגיה סידאוי, אלמונתדא אלתקדומי
99. דובי מורן, חלונות אפיקים לתקשורת
100. רלה מזלי
187. זוהר, חד"ש סטודנטים
188. אביגיל קורש
189. ענג בן דרור, רופאים לזכויות אדם
190. חנה ספרן, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
191. דליה זק"ש, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
192. לאה אליגל, נשים עושות שלום
193. אורה ענפי
194. תכלת סיגל, מסרבות
195. חדוה אייל
196. עדה פליאל טרוסמן, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
197. צמרת הרשקו, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
198. סמאח סלאימה, נעם – נשים ערביות במרכז
199. ד"ר עדנה גורני
200. Heidi Paredes, אשה לאשה מרכז פמיניסטי חיפה
201. גיסיקה מונטל, המוקד להגנת הפרט